

Западните покрайнини – родилни мъки на възраждане или предсмъртна агония?

Вече 12 години откакто е открит българския Културен център в Босилеград. Въпреки мащабната културна и информативна дейност която развива, това не е достатъчно за опазване на националната идентичност на българите в Западните покрайнини а още по-малко за нормален живот на българското население там. По този повод разговаряме с Иван Николов, председател на КИЦ "Босилеград", известен общественик, публицист и поет, дописен член на БАНИ, утвърдил се като независим интелектуалец на българите в Западните покрайнини .

- Г-н Николов, как оценявате досегашната си дейност за защита на правата на българите в Западните покрайнини?

- По-важно е как я оценява обществеността – там се оглеждат истинските резултати. Тази обществена оценка е многопластова, в зависимост от гледните точки. За едни, ние продължаваме да сме "чуждестранни агенти" и "гюрултаджии", за други, вестители на новото време и надежда за бъдещето. Лично, винаги съм се стремил да защитавам ония духовни, национални и граждански предпоставки върху които са изградени съвременните европейски държави. Разбира се, невъзможно е изведнъж да променим съществуващия културен модел в Западните покрайнини създаван с десетилетия върху страхът, насилието, манипулациите и пропагандата. Този модел е приспособен да преживеем в условия на робство и потисничество но не и да се развиваме в условия на демократично, гражданско общество. Въпреки че този модел е исторически изчерпан, той продължава да се съпротивлява и да се налага – зад него все още стои сръбската държава с мощната си пропагандна и репресивна машина. Ние продължаваме да водим една неравностойна борба както за отстояването на правата и интересите на българите от посегателствата на сръбската асимилационна политика, така и от безхаберието на българските правителства по нашия въпрос.

Мисля, че успяхме да свалим оковите на страха, който чисто физически сковаваше хората когато се споменеше България и българщината. Успяхме да разклатим умишлено създаваната представа за България като изостанала, примитивна, комунистка, фашистка, татарска и пр., страна, която "прогресивната" сръбска пропаганда ни беше втъпила в главите до такава степен, че започнахме да се срамуваме от себе си и дори да се отричаме и от майчиния си език. В продължение на изминалите 12 години ние успяхме да представим най-ценното от българската култура и се оказа, че думата българин изобщо не е мръсна дума. Напротив. Оттук нататък се отприщи интереса за придобиване на българско гражданство, за следване на българските училища и университети, за съпричастност към собствената ни история и култура...Успяхме да създадем "Бюлетина", първото независимо списание на български език в историята на Босилеград (което бе забранено от Милошевич, но успя да го надживее), да издигнем Международния детски Великденски фестивал на изключително високо равнище, да построим паметник на Левски, да дадем свой принос за създаването на местната кабелна телевизия "Кодал", организирахме първата Петиция за обучение на български език, Меморандума на КИЦ, Декларацията отправена до сръбския, българския и европейския парламент, поправихме няколко черкви в Босилеградско, водихме кандидатстудентските кампании, подготвихме документите за българско гражданство и т.н. Разбира се, всичко това бе постигнато с подкрепата на многобройните ни приятели в България, но има още толкова много за работа...

- От самото си учредяване КИЦ-а бе подложен на натиск от страна на официалните власти в Босилеград и Сърбия?

- На страниците на сръбските и нашите малцинствени медии, в протоколите и съобщенията на сръбските партии в Босилеград, в изказванията на някои журналисти и политици и разбитите съдби на някои от нас, са достатъчни доказателства за тия натисци. Времето отсъди кой е бил прав – нищо не се оказва вярно от онова което ни приписваха и в което ни обвиняваха. И обратно, всички наши оценки, факти и прогнози се потвърдиха. Въпреки моралната сатисфакция,

искрено съжалявам за мъките и страданията които тази отвратителна сърбо-комунистическа идеология причини не само на нас, но и на целия сръбски народ.

- Има ли такива натисци след 5 октомври 2000 година?

- 5 октомври в Сърбия е спорна историческа дата. Тогава бе свален Милошевич, но идеологията която го водеше и вдъхновяваше и държавния апарат който го обслужваше, си останаха непокътнати. Когато премиерът Джинджич посегна да разгради тази система, бе убит. С това убийство до значителна степен бяха анулирани резултатите от 5 октомври. КИЦ-а в Босилеград продължи да действа в същата, на моменти даже и по-лоша политическа и обществена обстановка. По това време КИЦ-а бе атакуван отвсякъде и водеше най-големите си и решаващи битки: с казионните просръбски организации които се обявиха за "коректив" на КИЦ-а; със сръбските политически партии които в решаващия момент и не случайно се развдиха из Босилеград; с тнр. Национален съвет на българското малцинство който, вместо носител на неговата политическа воля се превърна в проводник на държавната политика към малцинството; с Демократичния съюз на българите, който, навлизайки в безпринципни коалиции със сръбски партии се отклони от прокламираните си цели и задачи; с актуалната ДСС-овска власт на Кошуница чието управление може да се сравнява само с катастрофално природно бедствие. На моменти, влизахме в разправии и с българската държава – някои неща просто не можеха да бъдат премълчани. По този начин КИЦ-а в Босилеград се превърна в изразител на будната обществена съвест на българите в Сърбия, и всичко казано през него досега не можа да бъде оспорено.

-Вие винаги сте били пряк и безкомпромисен към политиката на българските правителства по отношение на Западните покрайнини. Кои са вашите основни критични забележки?

- Чувството за обективност ме кара да кажа, че КИЦ-а бе създаден с подкрепата на българската държава по време на правителството на Иван Костов и досега се поддържа от България. В този смисъл нашите

очаквания, въпреки трудностите, се осъществиха. Ние вероятно не сме постигнали това което България очакваше от нас. В интерес на истината, и ние очаквахме повече от България на политически и стопански план. В Цариброд нещата се развиха по друг начин. КИЦ "Босилеград" продължава да се ползва от широка държавна и обществена подкрепа из цяла България. Подкрепа и високи оценки, поздравления и отличия КИЦ-а в Босилеград е получавал от най-високите държавни органи на Р. България: Президентството, Народното събрание, Правителството, Министерството на външните работи, Министерството на културата, Министерството на образованието, ДАБЧ, от политически партии и неправителствени организации. Имаме добри отношения с университетите и училищата благодарение на което всяка година много ученици и кандидатстуденти отиват да учат в България. Надявам се че ще имаме добри отношения и с новия министър за българите в чужбина г-н Божидар Димитров.

Друг е въпросът дали всичко това е достатъчно, и дали българската външна политика прави това което трябва. България след 10 ноември прояви интерес към нас и предизвика един възрожденски процес за опазване на нашата национална и културна идентичност. После се оказа, че България всъщност няма стратегия към Западните покрайнини. И сега сам се налага въпросът: защо тя предизвика този процес? Защото, ако ние сме обречени завинаги да останем да живеем в Сърбия, тогава формулата на успеха е друга: трябва да забравим българския си произход, да се декларираме като сърби и тогава всички врати за лична реализация са ни отворени. Ако пък ще отстояваме българската си национална идентичност, тогава трябва да знаем с каква цел го правим. Единствената борба която сме водили през историята, и единствената цел която сме имали, е била борба за национално освобождение и присъединяване към България. Това е била целта ни и тази цел е изнудена от характера на великосръбската асимилационна политика която ни застрашава с унищожение. Ако за девет десетилетия сме загубили четири пети от населението, може точно да се пресметне кога ще изчезнем напълно. За да оцелеем, не е достатъчно само ние да сме организирани и национално отговорни. И

Сърбия трябва да тръгне по пътя на демократичното гражданско общество, (нещо в което аз дълбоко се съмнявам) но и България трябва да създаде нов тип политика към българите в чужбина. За съжаление, в момента в Сърбия тече процес на създаване на етнически чиста държава, а българската стратегия към българите в чужбина в момента се разглежда като средство за решаване на демографските проблеми на България.

- У нас има едно общоразпространено мнение, че с влизането на Сърбия в Европейския съюз нещата сами ще си дойдат на мястото?

Сърбия е много далеч от критериите за членство в ЕС. Вижте проблемите с Косово, Войводина, Република Сръбска, спорните въпроси с почти всички съседи, изоставане на реформите и на края, самите европейски страни поне засега не са готови за нови разширения. В самата Сърбия проевропейските партии са малцинство, преобладават националсоциалистическите настроения. Сърбия е обхваната от процес на създаване на етнически чиста държава и никой не може да очаква, че такава държава ще се отнася толерантно към малцинствата и към ценностите и принципите върху които са построени европейските държави. Просто защото тия принципи и ценности застрашават идеологията от която се ръководят сръбските политици. Сръбската сива икономика и съответните мафиотски структури които произлизат от нея нямат интерес от правова държава, от пазарна икономика и демокрация. И друго, ако направим аналогия с българското малцинство в Гърция която също е членка на ЕС, ще се убедим че членството в ЕС не е никаква предпоставка за подобрене на положението на малцинствата ако съответната страна няма такова желание. Да не говорим за това че Сърбия няма шанс за членство в ЕС в обозримо бъдеще. Европа е изградена на други принципи и ценности не на окупация на чужди територии и асимилация на чужди народи и малцинства.

- Добре, Вие как виждате решението на проблема Западни покрайнини?

Теоретично, съществуват три възможни начина за решаване на този проблем: ревизия на Ньойския договор и присъединяване на Западните покрайнини към България поради изчезването на Югославия като страна по договора; съвместно управление (кондоминиум) на страните наследнички на бивша Югославия и България под надзора на международната общност; автономия на българското малцинство в рамките на демократична Сърбия. За съжаление, нито един от тия възможни начини не бе задействан главно поради пасивността на българската дипломация ръководена не от национални а от социалистически съображения. Никой не искаше да разбере че югославската империя е обхваната от един природен процес на разпадане който произлиза от същността на демократизацията ѝ: всички създавани насила държави от чужди територии и малцинства в условия на свобода и демокрация се разпадат, както и всички които насила са разделени искат да се обединят. Това е естествен процес и той не може да се спре. След като всички народи и малцинства от бивша Югославия поискаха да си отидат, защо ние трябва да останем?

- Кои са основните форми на нарушаване на правата на българското малцинство днес?

Те са същите като и преди: в образованието, информирането, културно-историческото наследство, религията, икономиката... Освен това, сръбските власти намират начини да анулират всеки пробив който ние успеем да направим в стремежа да облекчим положението си. Ще ви дам един пример. Поискахме българско гражданство, те първо ни караха да се регистрираме като чужденци в собствените си домове, после не ни позволяваха да влизаме в България с български паспорти, сега не ни дават да караме колите си регистрирани в България по основание на българско гражданство и продължителен или постоянен престой! Видяхте какъв скандал стана при освещаването на една малка черква в село Паралово построена с български пари – сръбската държава това го сметна като нарушение на териториалната цялост! Вижте какви дискриминации се правят при регистрирането на малцинствени партии, според сегашния закон за

да има малцинствена българска партия в нея трябва да членува 5% от българското население, за другите е достатъчно по малко от 0,2%!

- Какво според вас трябваше да направи България?

България трябваше да влезне в преговори със Сърбия за да обсъди статуса на българското малцинство след разпадането на Югославия. И ако Сърбия проявеше готовност да се откаже от великосръбската асимилационна политика към българите, тогава със съвместни усилия трябваше да ни създават условия за нормално икономическо, културно и политическо развитие. В противен случай България трябваше да влезне в преговори с международните сили за да поиска преразглеждане на Ньойския договор който и без това вече е недействителен.

- Имате ли подкрепа от общинските власти в Босилеград?

- Кметът на Босилеград Владимир Захариев даде съгласието си за изграждане на паметника на Левски в Босилеград (както и на партизанската чешма до него!). Община Босилеград на няколко пъти е подпомагала наши културни прояви и това бе почти всичко. Запомнили сме някои негови изявления във "Вечерни Новости" където ни атакува с аргументите на бившата СПС-овска власт обвинявайки ни в какво ли не. Ние трябваше да отбиваме ударите и така всичко си продължи по старому. КИЦ "Босилеград" има принципи и не може да прави компромиси с една власт която няма ясни становища по въпросите за образованието на майчин български език, служебната употреба на майчин език, свободата на словото, развитието на демокрацията, културата и пазарното стопанство. Тази власт няма бъдеще, тя ни обрича не само нас но и цялото сръбско общество на изолация и срив на държавността. Но сме отворени за диалог и всеки който приеме нашите идеи ние сме готови да го приемем и да го защитаваме.

- Как днес оценявате положението на българите в Сърбия?

- Процесите на стопански и политически упадък продължават. Ние сме убедително най-изостаналото малцинство в Сърбия по всички

показатели. Затова допринасят и залитанията на едва проходящата демокрация – някогашният едностранен монопол, сега е заместен от монопола на партийната държава. Икономически сме много по-зле отпреди. Централизираната икономика се разпадна, пазарната не можа да проработи поради изолацията от България.

Има обаче известни промени в духовните нагласи. Българите полека се освобождават от систематично насажданият им антибългаризъм като изходна точка към тяхната асимилация. Оттук нататък предстои дълъг път за освобождаване от двойствения морал и покварата която той носи със себе си: да си едновременно българин и сърбин – накъдето духне вятъра. Българското малцинство днес е изправено пред две главни опасности: тази на “партийната държава” и на съпътстващият я “чалгаджийски” културен образец.

-Какво мислите за инициативата да се възстанови българското гражданство на българите от Западните покрайнини?

Поздравявам тази инициатива. С това би се премахнала порочната практика процедурата по придобиване на българско гражданство да се точи 4-5 години. С възстановяването би се възстановила историческата справедливост за насилствено отнетото българско гражданство. Но трябва да се има предвид, че даването на българското гражданство не е само да дадеш задграничен паспорт на хората и да ги пуснеш по света. Българското гражданство е право, но и задължение на гражданина към държавата и на държавата към гражданина. В момента сръбските власти свалят регистрационните номера от колите на хората с българско гражданство. Те се дразнят не толкова от българските коли колкото от това че данъкоплатците им бягат в България и хазната им остава празна. Но в такъв случай се подразбира, че България трябва да се намеси и да ни защити пред сръбските власти.

-Как ще коментирате безобразията срещу българския свещеник и нежеланието на владиката Пахомий да освети черквата св. “Иван Рилски” в село Паралово?

Вижте, сръбските свещеници са дошли у нас с ботушите на сръбската армия да проповядват сръбството а не християнството. Нашите свещеници са били изгонени или избити. И вие не можете да очаквате че след толкова време, когато един български свещеник решава отново да служи на български език, да възстановява и да строи български черкви – да бъде посрещнат с добро око от представителите на Сръбската православна църква, която, между другото, е опора и олицетворение на великосръбската националистическа идеология.

Черквата в Паралово бе строена с парите на българската държава и това я ангажира да я защити и да даде шанс на отец Йоан да продължи черковното си дело. Това ангажира и Светия Синод на БПЦ да защити правата и интересите на българското население тук. Защото тя също незаконно е изгонена оттук и трябва да се върне обратно.

Освещаването няма да стане и на 4 октомври, защото владиката Пахомий отказва да върне енорията на отец Йоан в която се намира и черквата в село Паралово. От друга страна самият отец Йоан, както заяви, е готов да защитава черквата дори и с цената на живота си.